

قسمت دوم آموزش طب سنتی

اندامها

عضو از ترکیب اخلاط حاصل میشود. اندامها به دو دسته اندامهای ساده و مرکب تقسیم می شوند.

اندام ساده : یعنی اندامهایی که اجزای تشکیل دهنده آن یکسان است و خود، تشکیل دهنده اندامهای مرکب هستند . این اندامها شامل استخوان، غضروف، وتر، رباط، عصب، شریان، ورید، غشاء، پوست، چربی، گوشت، مو، ناخن هستند.

اندام مرکب : به اعضای مختلف بدن که از اندامهای مفرد تشکیل شده اند گفته می شود. مانند : چشم، گوش، دست و .. اندامها از نظر کاربرد به صورت زیر دسته بندی می شوند :

الف) رئیس : بسیار پر اهمیت است و صدمه به آنها باعث آسیب به بقای شخص یا بقای نوع می شود. اندامهای رئیس به حسب بقای شخص که برای زنده ماندن و حیات شخص لازم است شامل قلب، مغز(دماغ) و کبد می باشد . اندامهای رئیس به حسب بقای نوع که برای تکثیر و ادامه نسل لازمند، علاوه بر سه عضو رئیس گفته شده، شامل بیضه ها و تخمدانها(گنادها) نیز می باشند.

ب) غیر رئیس : که خود به دو دسته تقسیم می شود : خادم رئیس و غیر خادم رئیس

***خادم رئیس :** هر عضو رئیس یک خدمتکار دارد تا قوایش را به بقیه اندامها برساند. این اعضا عبارتند از :

شریانها : خادم قلب

اورده (وریدها): خادم کبد

اعصاب : خادم دماغ

مجاری منی : خادم گنادها (تخمدان - بیضه)

***غیر خادم رئیس :** به دو دسته تقسیم می شود :

۱- مرئوسه : مانند کلیه، معده، طحال، ریه و ... که از طریق شریان، ورید و عصب قوا را از اعضای رئیس دریافت می کنند.

۲- غیر مرئوسه : مانند استخوان و غضروف که قوای غریزی مخصوص خود دارند و از اعضای رئیسه قوای به آنها نمی رسد .

بقای شخص (قلب، مغز، کبد)		رئیس	اندام
بقای نوع (بیضه ها و تخمدانها، قلب، مغز و کبد)			
خادم الرئیس (شراین، اعصاب، وریدها، مجاری منی)		غیر رئیس	
غیر خادم الرئیس	مرئوسه (کلیه، طحال، معده، ریه)		
غیر مرئوسه (غضروف، استخوان)			

تقسیم بندی کلی اندامهای بدن

مزاج اعضا در مقایسه با یکدیگر :

هر عضوی دارای مزاجی است که شایسته و متناسب آن عضو می باشد. بعضی از این اعضا گرم و بعضی سرد یا خشک و یا تر هستند.

- مزاج گرم به ترتیب : قلب، کبد، ریه، گوشت، ماهیچه، طحال، کلیه، شریانها، وریدها و پوست کف دست.
- مزاج سرد به ترتیب : پیه، چربی، مو، استخوان، غضروف، رباط، وتر، غشاها، عصب، نخاع، مغز، پوست.
- مزاج تر به ترتیب : چربی، پیه، مغز، نخاع، گوشت، پستان و بیضه ها، شش، جگر، طحال، کلیه، ماهیچه، پوست.

مزاج خشک به ترتیب : مو و ناخن، استخوان، غضروف، رباط، وتر، غشا، شریان، ورید، عصب حرکتی، قلب، عصب حسی و پوست^۱

ارواح و قوا :

ارواح، جمع روح^۲ است و منظور از آن اجسام لطیفی^۳ هستند که از بخارهای اخلاط بوجود می آیند. روح دارای لطافت، سیالیت و حرکت است .

قوا، جمع قوه است و به معنی نیروهایی است که موجب فعل و انفعالات در بدن می شوند.

روح و قوا در بدن انسان به سه دسته تقسیم می شوند : طبیعی، نفسانی، حیوانی

۱- روح طبیعی : جایگاه آن در کبد است و وظیفه آن تغذیه و رشد و نمو بدن است .

*قوای طبیعی : این نیرو در تغذیه بافت ها و اندامها نقش دارد.

۲- روح نفسانی : جایگاه آن در مغز است و وظیفه آن حس، حرکت و تدبیر است.

*قوای نفسانی : این نیرو حس و حرکت و تدبیر را باعث می شود .

۳- روح حیوانی : جایگاه آن قلب است و توسط شریان ها در سراسر بدن انتشار می یابد و وظیفه آن رساندن نسیم تازه و دور کردن بخارات اعضاء و ایجاد خوف و غضب است .

*قوای حیوانی : این قوه ابزار روح حیوانی و حرارت غریزی و یاریگر روح نفسانی در ادراک و حرکت است که نهایتاً باعث ایجاد حرکت، انرژی و اعمال حیاتی می شود . فایده قوه حیوانی، حیات بخشیدن به بدن و زنده نگهداشتن اعضا است تا آمادگی پذیرش روح نفسانی و طبیعی را پیدا کنند .

افعال:

تعریف: به عملکرد نتیجه عملکرد قوا، فعل میگویند.
هدف از عملکرد تمام اجزاء امور طبیعی، انجام درست افعال است.

توانائی دیدن اجسام و توسط چشم ها و حرکت منظم اندام ها از جمله افعال به حساب می آیند.

تقسیم بندی افعال
افعال به دو نوع تقسیم میشود:
۱. افعال مفرد: فعلی است که تنها با یک قوه قابل انجام است،مانند عمل هضم غذا
۲. افعال مرکب: فعلی که با دو قوه یا بیشتر انجام می شود مثل اشتهای به غذا که با دو قوه جاذبه از قوای طبیعی و مدرکه از قوای نفسانی انجام میگردد

افعال مرکب، خود نیز به دو دسته تقسیم میشوند
• مختلف الحقایق: برای انجام فعل از قوای مختلف استفاده می شود مانند همان مثال اشتهای به غذا
• متفق الحقایق: برای انجام فعل از یک جنس قوه استفاده می شود.مثل جذب و دفع که هر دو جزو قوه طبیعی می باشند.

اهمیت افعال
نتیجه فعالیت صحیح زنجیره پیوسته اجزاء امور طبیعی، انجام درست و سالم یک فعل است. پس اگر نقص در عملکرد یک فعل در بدن داشتیم، یکی از حلقه های این زنجیره دچار مشکل شده است و با بررسی این مسیر میتوانیم دلیل را مشخص کنیم.در واقع از نقص یک فعل، به اختلال قوا یا ارواح مربوط به اندام مسؤل آن فعل، و از آنجا به بروز اختلال در عضو، اختلال خلطی و مزاجی فرد و نهایتاً به اختلال در یک رکن پی می بریم. اساس تشخیص و درمان در طب سنتی بر همین پایه است.

منبع: مفرح القلوب، شرح قانونچه در طب، حکیم ارزانی
مروری بر کلیات طب سنتی ایران، دکتر محسن ناصری، دکتر حسین رضائی زاده، دکتر رسول چوپانی، دکتر مجید انوشیروانی